

Lajoš Kesegi

MISLI NA MENE!

Esejistička srča

KUPKA

Ustani!

1.

Približavamo se jednom svetu koji će biti gori od svih dosadašnjih. Udaljavamo se od stvarnosti koja nikada nije bila naša. Posle retkog trenutka saznanja o njoj ostala nam je slatkogorka uspomena: nerazboritost krivotvorenja ili ravnodušnost zbunjivanja.

2.

Oni koji su se uzdali u nestanak Zapada, jer je, kao što rekoše, iscrpeo svoje mogućnosti, verovali su u jedan svet koji nikada nije postojao, kojega su se *unapred* sećali oni koji ga nikada videli nisu. Oni koji se nisu unapred sećali, nego živeli uzmaknuvši, mrzeći, smejući se, stalnu krizu su stalnim protestima obuhvatali u molitve svojih pogroda. Računali su na kraj, na jedno jedino što svi saznamo, bez izuzetka. Između kraja i početka nalazi se sve, kao između naslade i muke očišćenje (želje očišćenja).

3.

Najvažnije moje nasleđe jeste spavanje. Od rođenja spavam i ne sanjam. Ako bih se mrdnuo, priključio bih se onima koji veruju u još neko relativno odvajanje. Odvojiti se od ljudskog roda i stupiti u vezu s nečim *Sasvim Drugim*. Moguće ili nemoguće? Ono što je moguće, ili što time smatram, otpada.

4.

U doba duha redukovanog na miris (mudre životinje moraju da pomru). Slavu opažanja ćemo požnjeti u besmrtnosti zamišljenoj kao čulnost. Ne umemo da se oslobodimo sklonosti, zbivanja, sudbine. Svako bi voleo malko besmrtnosti.

5.

Voleo bih (ja) drvo biti. Ne opažati, samo biti. Biti u nesvesnom duhu, gde nema spavanja i buđenja. Noću rasti, žile u zemlji, grane u nebu, pupiti i cvetati, i ni reč ne proslaviti. Možda su drveta poslednji apostoli.

6.

Volja (ni)je slobodna. Gde god oslušnem, čujem borbu neslobodne volje. Knjige prazne, aforistika, odlomci, paradoksi, (kvarež baštine) – lični govor je ispao iz sveta.

7.

Sviće dan faloscentričnog sveta, gde će mesto volje zauzeti bitka za oslobođenje žudnje. Očaj ega: žudeti za žudnjom. Slobodna volja je umrla kada je ustala protiv deset zapovesti.

8.

Zaboravljam jučerašnji i sutrašnji greh. Počinjavam današnji. Smirenje dolazi u zaboravu. Napetost nestaje zajedno s drangulijama problema i pitanja. Iz razuma otpadaju u pouzdanost zaodvene moje predrasude, lebdim u ravnodušnom prostoru zaborava, gde je mračno, jer mrak nema materiju.

9.

(Ja) ne (jesam) ovde. Mi smo (nečulna) bića koja stižu iz nevidljivog. Ne mogu te osloviti tako a da nikada nisi bio onamo. Samoća ne postoji. Ukus tuđinstva koje ne čili, kao što ti se iz ogledala čudi neprepoznatljivo lice palog anđela. Kažeš: veoma je teško biti čovek. Ne znam o *kome* govoriš.

10.

Od kuda dolazimo, kuda idemo?

Dolazimo iz ništa, idemo u ništa.

Šta je „ništa“?

Odavde gledano stvarnost (nečulnih) (duhovnih) (ličnih) bića, od kuda dolazi ova reč – „ništa“. U krajnjoj liniji „ništa“ je odrečna reč, i ako bolje pogledamo, znači: *ne znam*.

11.

Onaj glas koji nikada nismo čuli, jer smo ga uzalud tražili, nismo ga našli; onaj glas koji nismo umeli održati – naš je sopstveni glas.

Misli na mene!

12.

Toliko sam grehova počinio dok samog sebe nisam uhvatio da mi život ne bi bio dovoljan da kaznu izdržim.

13.

Svako jutro sam pomišljao: ima spasa. Pogledao sam oko sebe i nije bilo.

14.

Ono što znam postojalo je i onda kada nisam znao.

15.

Na pitanja koja ne nestaju celim svojim životom možemo da odgovaramo.

16.
Svaka dobra knjiga, poput ruke koja miluje, produžava nam život.

17.
Ne boli ako se igraš. Ne mogu da se igram, jer imam jednu jedinu igru.

18.
Ne objavljuj rat virusima, pogotovo ih ne pozivaj iz lenjosti ili kukavičluka da održavaju tvoju vladavinu, jer bolest nije oslobađajuća vojska, nego dobro hranjeni najamnički odred.

19.
Svako nešto stalno čeka. Mnogo para na lutriji, ili jedan zagrljaj u kojem se nalaze svi zagrljaji. Uspeh, galamu ili mir, tišinu, kako bi prosto dobro bilo. Niko ne zna da ono što čeka – već postoji. Oduvek je i postojalo, ne može se izgubiti. Ali neizmerne prepreke stavlja ispred sebe sama kako se ne bi domašilo.

20.
Senka kazaljke sata: jedno *drugo* vreme.

21.
Čovek ne može biti zvezda, sve ostale mogućnosti su očekivane.

22.
Neko je tvrdio da zemlja ima središte. Izgledalo je kao iznenađujuća misao. Počelo je traganje za središtem zemlje.
Niko ga neće naći. Jer pakao ne može biti središte zemlje.

Poseti zemlju!

23.
Ko živi, zaboravlja da je mrtav. Uvek živi samo jedan čovek, ostali su *kopije*.

24.
Gde se nebo sudara sa zemljom. Nebo se nigde ne sudara sa zemljom. Tu se završava teror logike: zemlja kao formacija, nebo kao informacija.

25.
Zemlju si dobio na dar, državu, dremaljivi narod, grad, selo, ravnice, brda, drveće, životinje, ljude koji zajedno s tobom žive.

26.

U ovoj zemlji ne može se međusobno razgovarati. Suviše mnogo užasa i laži smo trenuli jedni drugima o glavu. Sve smo obeležili, šapatom ili vikom, a sutradan smo tvrdili suprotno. Razgovor nema smisla, pisanju je kraj, na koncu se ispostavilo da ništa nismo izrekli. Ova zemlja bi trebalo da se zavetuje na nemost koju bi Bog surovo kontrolisao.

27.

Blago ga pogledaj, kao da je tvoje sopstveno lice.

28.

Bela Hamvaš je rekao: „Reč učenik voleo bih da zadržim za sebe.“ Ne znam da li je to rekao o sebi, moguće je da je o svom učitelju koji je jednom rekao: „Nisam srećan. Nikada nisam bio i verovatno nikada neću biti. Sigurno znam da bih samo onda mogao biti srećan da sam bio među dvanaesticom i da sam *njega* mogao čuti.“

29.

Nije važno da li imaš učitelja, nego da li si učenik. Duševno dejstvo koje zrači iz *učitelja* jeste staza kojom još niko nije išao, pa ipak vodi njemu.

30.

Sent-Egziperi piše „ako plačem, to je zato što još nisam dovoljno čist“. Ali ako tvoje suze nemaju publiku, već si blizu.

32.

Moje sposobnosti čile: više nikoga ne umem da sledim.

33.

Moja je slabost što ne umem *dovoljno* da mrzim. Nasuprot tome čovek mora da nestane sa zemlje.

NE BUDI DALEKO!

Reči

Zalutale reči. Napuštene, opljačkane, izrugane, očerupano jato ptica. Ono što je vama povereno, zaživelo je i ubiće vas. Reči koje su prećutane, izrečene, napisane, pročitane – život vam je jedan tren. Dvadeset četiri sata letele su u vrisku i šapatu ove zemlje. Umnožene padale su u provaliju jednog razdoblja koje se bolno budi.

Reči. Ne čuješ ih, i ne dolaze kada bi ih ti hteo reći. Gde su?

Sedeo je na klupi. Bio je star i malorek. Pokazao je mesto. Katkada je nešto rekao.

"Ne može se pobeći od ljudi."

"Ono što se dogodilo, u što sam se ovako ili onako umešao, bilo je primer potpunog zaokreta primitivnosti koja čoveka gazi kao materiju."

"Živim u slomljenoj državi, u otvorene rake sipi kiša. Jer su čoveku nestale suze. Daleko *neko* plače."

"Voleo bih da kažem: volim."

Apokalipsa je najpre bila logocentrična. U poslednjoj fenomenološko-hermeneutičkoj zaštitnoj bici (svet u plamenu) usledilo je eidetsko razdoblje, vreme nepostojećih slika. Reči su umrle u gluvilu unutarnje čujnosti i u promašenom telesnom naboju.

Školjka

Četvorica nas u ćeliji. Trudili smo se da ne radimo ništa. Ako bi neko od nas ipak pokušao nešto, ostali bi ga blago onemogućili. Oduzeli bismo mu pertle, eventualno i cipele. Na prozor ćelije navukli smo zavesu, s prećutnim obrazloženjem da pogledati napolje jeste sama bezizglednost. U polutama smo planirali zajedničko bekstvo. Kroz tanke zidove čuo se monoton rafal, kloparanje električne pisaće mašine, praštanje teleksa. Neko od nas je uvek odvođen na saslušanje. Pojedinačno smo bili ranjiviji, a to su dobro znali islednici. Kada god je moglo, išli smo zajedno. Tada bi skandal bio neizbežan. Najstariji po činu odvođen je najčešće. Posle bi upadao kroz lupu na vratima i bolno urlao, i u međuvremenu se posipao pepelom. Jednom se izuzetno nije tako zbilo. Ispod gustih brkova virili su mu krupni zubi, cerekao se, stajao je na vratima kao njegov omiljeni predak, Fransoa Vijon pod vešalima. Pomislili smo da mu je smrtna kazna zamenjena za deset godina robije. U njegovom glasu bilo je trezvenosti umobolnih, rekao je: „Gospodo, sloboda štampe.” Zgranuto i s dubokom zabrinutošću pitali smo ga, a gde? Rekao je: „Ovde! U ovoj ćeliji.”

Čovek ne zna šta jeste. Kada uznemirenom lopovu skinu lisice, dvojica ostanu s velikim pitanjima života. Kada u tuđem stanu, na sivom madracu kao androgin brodi prema luci. Kada „đavo doslovno održi svoja obećanja, ali prema tumačenju duha ostaje nam dužan; Bog doslovno ostaje dužan svoja obećanja, ali prema našem duhu uvek ih ispunjava, iznad svake nade.” (Koventri Petmor) Čovek je kažnjiv, istina nije. Čovek katkada zna, ostalo je surovo.

Nikakvo kvarno gledište čoveka ne priznajem (ne mogu priznati). Ni tvoje. Imao si jednu dobru reč: školjka. Dugo je trebalo dok sam je razumeo. Gledam tvoj davni rukopis, možda svaki skriva biser. Jednu reč, jednu rečenicu.

Budi nevidljiv. Leži spokojno u travi. I ja ćutim. Čekaj jato ptica iznad iskričavog jezera. Traže tvoj čamac u slobodnoj luci.

Živimo uzajamno se pomažući.

Jutro

Kraj snovima. Iščileo je ukus meda, propustio si vreme kada se na tvom jeziku, kao na vlati trave, rađa kaplja rose. Gde si bio kada si mogao da sanjaš, kada se rosne kaplje rađaju?

Opet si zakasnio. U potiljak udareno osamljeno jato, budi se ova bledunjava zemlja. Svira radio. Srce ti se trza, s crkve tvoga tela uzdiže se pozajmljena toplota. Tada je kraj dana. Više ne može započeti. Ko sačuva svoje preostalo prisustvo, jedino kaže: „Prvi zadatak čoveka svakog jutra: zarumeneti se nad sobom” (Sjoran).

Kostas Akselos kaže da više ne možemo da govorimo o ljudskoj tragediji, budući da je tragedija postojala kao tragedija kada je imala sakralni smisao. Danas nismo ni u tragičnoj, ni u komičnoj situaciji. Danas bi nam bio neophodan jedan mnogo elementarniji strah. Strepnja koja je produktivna, strah koji je pozitivan. Stvarnost je s druge strane straha i strepnje. S ove smo strane. Za nas je svet prazan prostor izbora.

Ovo doba je sumrak, kao i ostala, pada u provaliju. Ne izlazi iz zaborava. Načini početne korake prema sebi. Uvertira je nema. Metafizički rang prvog oglašavanja.

Dan

Ništa ne radim. Razmišljam, zazjavam, i krišom s uživanjem živim, kao neko ko je pribavio saznanje o tome da i ja imam svoju zvezdu na nebu. Protežem se, pomirišem dan. Govorim Bartonovu molitvu: „Nisam siromašan, nisam bogat, malo imam, ne želim ništa.”

Novine su doping događanja. Ako ih nema, čudne se stvari zbivaju. U američkom gradu Santa Feu, zbog štrajka novinara i štampara, novine nisu izlazile tokom dve sedmice. U tom rasponu značajno se smanjio broj samoubistava. Pišu novine, što je događaj beznačajnosti, svakodnevnog gluposti.

U događaju postoji jedno jedino što je vredno uvažavanja, to je trud da se izazove bezmerni bol koji teži da se zaokruži u događaj. Događaj se nastavlja: krivo se shvataju reči isključenih, za koje misle da ih razumeju po njihovom duhu, sve ih dotle koriste dok ne zadovolje svoju dnevnu borbu za moć. Duhovnim velikanima 19. stoleća uvertira dnevnog doba bila je luda štafeta koja se ispostavila tamnijom od noći bilo kojega doba.

Kakav je bio ovaj dan?

Dobar.

Nisam radio ništa.

Evropa

Atlas s mrljama mastila nerazumljiva je knjiga za bojadisanje, čije stranice – iznad milijarde ljudi – većito bojadišu Velike Bojadžije. Dve hiljade godina ovde u knjizi za bojadisanje mučno otkrivati komplekse manje vrednosti.

Sudbina Evrope je tužna. U svojoj istoriji nema ni dana kada je bila složna. Istorija je njeno slomljeno, razbucano, rastrgano telo. Razbojište i masovna grobnica, kolevka predela koji su opljačkali interese i zavisnosti. U Evropi nema ništa za što se ne lepi greh. Leži na odru kao zgažena životinja. Biti Evropa nije trijumf, ovaj virtuelni kontinent polazna je tačka bezmerne patnje na zemlji.

Evropa znači daleko gledati. Bila je boginja u Epiru. Sama je šetala po poljima, brala cvetće, kada ju je Zevs, taj razbludni mužjak, ugrabio u liku bika. Evropa nije bila Evropljanin, i u ropstvu je daleko gledala. Rađala je kraljeve koji su slušali srca poverenih im ljudi da učine lepšom dušu njihovih naroda. Živeli su ovde muškarci koji su bili zaljubljeni u dalekovidu ženu. Orfej, Dante, Šekspir, Helderlin, Rilke i još nekolicina. Bili su kraljevi koji su hteli da učine lepšom dušu svojih naroda. Herodot je smatrao da je poziv Evrope: vaspitavati *muškarce*. Za taj poziv nikada nije bilo istinskih zahteva.

Marai kaže da bez zajedničkog jezika nema zajedničke Evrope. „Poslednji put je latinski bio ona kopča koja je spajala evropsku kulturu u neko duhovno jedinstvo. Ova kopča je polomljena: razorilo ju je nacionalno častoljublje. Bez zajedničkog jezika nema Evrope, jedino postoje nacije koje se mrze na četrdeset jezika.” Od Evrope nije preostalo ništa drugo do duša nekoliko ljudi.

Možda će se jednog dana oglasiti neko, zapevaće na javnim trgovima, i ljudi će nehotično zastati, podići glavu, prekinuće zaludno muvanje, jer će možda osetiti i razumeti radost *zajednice*. Stići će čovek koji će jedino reći:

„Ovde je isti *nebeski svod*.”
Ovoga čoveka će opet ubiti.

Leto

Mesec je pun i apostoli su se konačno raspršili i neće opet doći. Oluja besni, munja udara u krstine žita, severac duva, biće skupoća, na proleće će skočiti cena žita. Na livadi pored varoši uhvati me pljusak, papiri mi pokisnuše, jedino ostade: „Ne budi begunac života!”

Leto je, u sredini dan svete Ane, bake Isusove. U ovo vreme napuštaš junačku jednoličnost svakodnevnog života. U pulsirajućoj vrelini stišavaju se sela, varoši, i možda ćeš osetiti njihove posebne crte. Kuća, selo, „varoš je kopija uveličane žene” (Mumford). Ka-

kve su naše žene? Nikada ih ne pogledamo, u nepoznatim selima, varošima, trčimo nepoznatim ženama. I u pakao idemo automobilom. Ležimo na suncu kao nagrada za preplaćenu godinu. Dani opet čile, a da nismo preskočili preko ivandanjske vatre.

Postoji granica posle koje nema dalje, posle koje više nećeš stići – to je leto. Istupiti se ne može. U životu ne boli ono što je loše, tu je i boli, to ćeš izdržati. U životu boli ono što je dobro i nema ga. Gde je, što ga nema? Dogodi se da nedostatak dobra, radosti ne jaska. Tada ti se čini kao da si sebe izgubio. Kada bi bio dobro, ne bi sa sažaljenjem mogao misliti na to s kim živiš. Šta je dobro? Nema o tome znanja i poznavanja, niko ne zna. Kada poznaješ još ne znaš, kada znaš već ne poznaješ, takvo je dobro. Svakome drugačije. Zajedničko dobro ne postoji. Šta ćeš mi reći, šta se dogodilo ovoga leta? Naučio si da letiš, već umeš da po vodi hodaš, umeš da ispružiš ruku? Konačno živiš?

Ti si onaj kome je i leti zima, mada uopšte nisi bolestan, samo ti je zima. Nemoj otputovati! Jednom ćeš možda zapaziti selo, varoš, ženu kada grane onaj dan za koji se svesno budimo svom svojom snagom. Leto nije avantura, mesto je solarnog principa, tada ti je najbliže.

Šuma

Zaustavljeni svi satovi sveta, velika tišina. Glasovi nemaju konkretnog sadržaja i smislenog značenja. Šuma ne zna ništa o svetu, isto kao ni svet o njoj. Zatvara se i otvara. Ono što neposredno pokaže o sebi služi za to da sve svoje sakrije. Šuma je isto tako nevidljiva kao i sve bitno na zemlji i na nebu. Senka se ne priljubljuje na onoj strani na kojoj i svetlost.

Faustov ugovor svako zna, on ga je zato sklopio s đavolom (sa samim sobom) kako bi se posredstvom znanja i vlasti dočepao zemaljske moći. U poslu je svako nastradao, sem đavola. S đavolom novi ugovor sklapaju stručnjaci. U razdoblju Vodolije javili su se scenariji Velike Budućnosti, umesto atomske smrti fiksiraju užase prirodnih katastrofa sveta. Stručnjaci za investicije i savetnici za osiguranje nastupaju kao agenti za Nirvanu. Nauka se ograđuje od katastrofa, u ime „common sense” izgrađuje centre za zaštitu sredine, nove hramove, opet posvećuje pravo za uplitanje. Ko s đavolom sklapa sporazum, njegova vlast ostaje jalova, i neće proći bez potpune poblesavljenosti. Onaj čovek koji se s đavolom bratimi, pre određenog dana umreće u velikim mukama, sve dotle ga đavo drži u šaci. Ništa ne spasava situaciju što su političari, ekonomisti, naučnici i stručnjaci onomad priznali da se stvari ne događaju prema njihovim namerama.

Šuma je tišina života, zeleni okean, more i jezero na zemlji. Ne možeš je videti, „jer je šuma uvek malo dalje od nas” (Ortega i Gaset). Šuma može da odvede do pročišćenih utisaka, njena tajanstvena kapija otvara se na potopljeni kontinent. Budi pan ili drijada.

Srna

Skidamo prštave listove s glavice kupusa, u međuvremenu teleksima se prenosi po svetu vest: „okončano je razdoblje čuda”. Okončano je zahvaljujući svemirskom brodu-robotu *Vojadžer-2*, jer danas već astronomi mogu da proučavaju plavi Neptun, osmu planetu, na snimcima koji stižu iz ogromne daljine. Moja kći zamišljeno okreće preostalu glavicu kupusa: „Nešto krije u sebi, uzalud mu listove skidamo, tajnu mu ne nalazimo... Tajanstveni kupus”.

Razdoblje čuda nije okončano. *Vojadžer* uleće u Sunčev sistem i nestaje. Robot je poslat da reši tajne mašte, ali ne može da utvrdi ništa više ni bitnije od mašte: „jedna granična planeta je zelenkastoplava”. Fakti ne pobeđuju maštu koja „ostaje verna nečemu o čemu se ne može raspravljati” (Česterton). Tajni kupusa o kojoj ništa ne znamo.

Srna prilazi ogradi, jede nam s dlana. Noge joj duge i tanke, papci maleni i šiljati, na riđastoj dlaci cvetaju belo-žute pegice. Njena meka i topla njuškica miluje naše ruke. I u ropstvu je slobodna. Čim nestane kupusa, uzmiče i krupnim, toplim očima motri, čije bi značenje moglo biti: pitomo sam nepripitomljiva.

U lovu se krije jedan elemenat obučavanja po kojem lov uči političke vođe i njihove potčinjene kako treba hladno sačekati i odmereno povući oroz kada s čeke primete „divljač”.

Prema proročanstvu, Agamemnonovu kćer *Ifigeniju* treba žrtvovati, jer drugačije neće prestati bezvetrica koja sprečava polazak ratnog brodovlja. Slika koja prikazuje scene žrtvovanja ovekovečena je na zidu jedne kuće u Pompejima. *Ifigenija* očekuje smrt iz ruku izvršilaca – *Odiseja* i *Diomeda*. Žrtva nikada neće saznati zašto je žrtvovana... Ova priča se završava hepiendom. *Artemida* u poslednjem trenutku žrtvu zamenjuje košutom. Brodovlje može da krene, i biće žrtava.

Sunce

Bio je star, bar četiri stotine godina, katkada je pričao. Bio je mornar, ona vrsta ljudi koji znaju da se ne može gledati u sunce, ali nevidljiva vatra objašnjava svaku stvar koja je izvan nje. Jednom su se ukotvili u *Gradu Sunca*, o kojem je pisao i *Kampanela* u svojoj knjizi. Stari je čitao knjigu, pa i knjigu *Jambula* o *Sunčanim ostrvima* koja ne znaju za ugnjetavanje. Rekao je da je nevolja ovih knjiga što govore o nečemu što nije postojalo i ne postoji. Idealno društvo se ne može izgubiti, čovek nije mogao izgubiti nešto što nikada nije postojalo. Rekao je da više nema mornara koji su kretali na takav put da ih svuda nešto čeka što će otkriti na korist ljudi. U otkrićima je bilo nešto zajedničko: svaki grad skriva jedan *grad sunca*. Zemlja se ne može odvezati od Sunca.

Lozinka Njuejdža: iznova započeti. Tejar de Šarden, jedan od oplodivača svetskog pokreta, preporučivao je „susret kod tačke omega“. Ferguson, jedan od predvodnika pokreta, kaže „danas svuda po svetu radi snažna mreža kako bi se izazvale radikalne promene“. Sledbenici Njuejdža smatraju da iz Riba stupamo u Vodoliju, iz nasilja u nežnost, iz mržnje u mir. Heurističko mišljenje smenjuje holističko, pobeđiće celovito viđenje, trijumfovaće celovit sluh, harmoniju će stvoriti tonovi više žica. Planetarno bratstvo će povezati sve žive, čovek će stupiti u vezu sa životinjama, biljem, s dušom predmeta. Čovek novoga doba u stalnom procesu neguje svoju svest. Ima onih koji na to kažu da Njuejdž nije ništa drugo do zahtev trona novog paganstva u mračnoj gnozi; ima onih koji kažu da je to nova galama u spekulativnom kostimu, i nema nikakve veze s *parusijom*.

Na osnovu Olbersovog paradoksa, i noću bi trebalo da živimo u dnevnom sjaju. Prema Hubbleovom tumačenju, svemir se širi, Sunce i zvezde se udaljavaju jedni od drugih, udaljavanjem gube svoju svetlost. Rađaju se nauke i pokreti, konstrukcije razumevanja i osveščavanja. Primenjena pouzdanost ne konačnih izjava zamenjuje primenjenu nepouzdanost konačnih izjava.

Helios, Sol, Surja, Re. Sunce u barci klizi nebom, ništa se novo ne vidi na zemlji. „Ne ružite više vidljivu svetlost...“ (Sen-Marten).

Hleb

Ko čovečanstvu pristupa preko stomaka, on može da računa da dotiče najosetljiviju tačku. U jedenju svako je zainteresovan, i to u najpotpunijoj meri na svoju odgovornost. Pristup ne treba početi nekim zamračenim metodom, preturajući po crevima, nego izborom života.

Pre svakog jela najveću prednost dajem hlebu. U biblijskim vremenima hleb se uglavnom pekao od ječmenog brašna, pšenični hleb peći smatrano je luksuzom. Mada su u doba kraljevina postojali profesionalni pekari, a veoma visoko mesto je pripadalo kraljevskom glavnom pekaru, pečenje hleba je bilo svakodnevni jutarnji posao domaćice. Hlebno testo je mesila u naćvama, u brašno dodavala kvasac i so. Još pre mešenja bi založila peć, koja se nalazila u dvorištu u maloj kolibi, i lepinje stavljala na vrelu glinenu ploču. Presni hleb bi stavljala u vreli pepeo i pekla zapreten u pepelu. Ispečene kolutove nizala bi na štap i ne bi ih sekla nožem, već kidala rukom. Jesti s nekom zajedno hleb, znači savez.

U svakom dobu čovek misli da je njegovo doba najteže. Bilo koje doba, i ovo, nalazi se pod Božijim sudom (*hleb suza*). Teško, ali ne najteže. Ono što je ovde odista teško, odlomiti komad hleba i jesti hleb *mudrosti*. Sedeti za stolom spokojno, gde jesi gost.

Crveno

Grafike Dalija, Mana Raja, Pikasa i drugih na izložbi u Tihanju. Dugo stojim pred slikom Kaldera. Gore svetla pruga, dole široka crvena pruga preseca sliku na dvoje. U prugama lebde plavi, žuti, crni, beli krugovi, mrlje ukazuju na ravnotežu. Ova slika je pej-saž zemlje, razgoropađeni crveni predeo. Sve duše ljudi odjednom ovde gore, slika je načinjena u doba strašnog suda.

Bez crvene boje ne samo da ne može jedno doba ili jedan stil, nego nijedan čovek ne može. Slepici (koji vide boje) najbolje opažaju crvenu. Gete i Iten u knjigama o teoriji boja, prispevši do crvene, gube objektivni ton i govore kao zarobljenici. Crveno je boja života, zemaljskog postojanja. Boja krvi, mesa, rođenja, strasti, vatre, zore, sutona, istovremeno je uznemiravajuća i smirujuća, razdražuje i greje. Nije o njoj lako govoriti, i Rembo je umeo samo da vrisne kada je stigao do crvene, uzviknuo je: !!

Jedna boja, kao dete nepravdu, u stanju je da otkrije jedno celo razdoblje. Crveno nije odgovorno za svoju izražajnu snagu, ni za ono što njime izražavaju. Crveno je (u određenom simboličnom smislu) boja greha. Krv. Krv je ono mesto gde živi duša, život. Čoveku je strogo zabranjeno da pije krv. Krv teče prilikom izmirenja, žrtvovanja, očišćenja. Boja krvi čini jasnim da je život (prvobitno) u grehu. Crveno je sveta boja. Boja užasa.

Purpur je najbliži srodnik crvene. Ljubičastocrvene boje spravljane su od izlučevina jedne vrste puža. Purpustom su bojene zavese u crkvi, odeća sveštenika. Posle hvatanja Isus je zaognut kabanicom purpurne boje, međutim, to je bila vojnička kabanica, sredstvo poruge.

Onaj ko umre u vremenu, ne ponese sa sobom crvenu boju, ostavlja je živima.

Opsena

Na mesto pesnika stupili su *fizikozofi*. Ajnštajn, Hajzenberg, Bor, Šredinger (zbirka pesama) i drugi otkrili su da imamo posla s delovanjima, a na dnu delovanja nema uzroka koji se mogu iskustvom protumačiti. Svet oko nas se ne može shvatiti našim mišljenjem, jer nemamo posla s apsolutnim svetom koji je sam po sebi postojeći. Iza sveta postoji jedan nepoznati koji nešto radi, ali ne znamo šta (Edington). Naučnik koji posmatra sliku prirode kao celinu pojava samo je utoliko pesnik ukoliko svoju vezu s nepoznatim (nevidljivim) prizna, održava i sporedno (svoja osećanja) izražava. Ali to ne uspeva. Kada pokušava da ih izrazi, počinje da muca, nastaju pesme u jednom stihu, redukovana poezija. Tamo gde začuti fizičar, tamo bi moglo da započne – ne puka poezija – nešto drugo.

Na Istoku se fizički (čulni) svet naziva *maja*. Svet koji okružuje čoveka nije stvarnost, nego privid, iluzija. Privid je nastao na taj način što su bogovi nestali iza spoljnih fizičkih pojava. Nisu od početka smatrali svet velikom iluzijom, nego tek kasnije, i samo zato što je „ostao bez-božan“ (Štajner). Ono što je za istočno shvatanje *maja*, u očima zapadnog naučnika je energija i zračenje (materije). *Veo maje* je analogija za evropske prirodne nauke.

“U čoveku koji razmišlja o stvarima spoljnog sveta javlja se privlačnost prema njima, iz privlačnosti izvire žudnja, iz žudnje nastaje srdžba; iz srdžbe omama, iz obmane rastrojeno sećanje, iz zbuđenog sećanja proizlazi gubitak smisla i ako smo izgubili smisao, treba da propadnemo.” (Bhagavad-Gita)

Broj

U Beču, Dom gasse 8, gde je nekada radila mađarska knjižara, i gde se mogla naći i nekako preneti u domovinu mađarska zapadna književnost, nema je više. Na njenom mestu otvorena je čudna knjižara. U njoj lebdi tiha tibetanska muzika, na policama se mogu naći gotovo sve knjige baštine, mistike. Zaprepašujuća koncentracija znanja: Grci, Egipćani, kabala, sufizam, budizam, hinduizam, gnoza, taoizam, zen, jeretici. U ovim knjigama ima nešto zajedničko, o čemu je Plotin pisao, o *henu*, koji je iznad sveta, koji ne treba (ne može se) reći bolje od Heraklita: *hen panta*.

Veoma je verovatno da je prvi broj bio nula. Praznina, ništa, nebitno. Nulu samo današnjim našim mišljenjem možemo nazvati brojem. Jer nula nije bila broj. Nula je sve ono o čemu nikada nećemo saznati nešto pouzdano. Razum nije u stanju da se nosi s nulom. Bilo kako da joj prilazimo, pipisujemo joj neko postojanje. Neuhvatljiva, nikada nije bila naša. Nula postoji samo u našoj svesti.

Indusi računaju s ogromnim brojevima i imaju imena brojeva i za brojeve koji se graniče s nezamislivim. Na primer, najstariji ep *Mahabharata* pominje 24x10 na 15-ti bogova, ili Buda je navodno imao 600 milijardi sinova (od stvaranja sveta nije još bilo toliko ljudi na zemlji). Ovi brojevi sami po sebi ne znače ništa. Njihov smisao se nalazi u veličini, u prikazivanju nesamerljivog. Brojevi ovde tačno izražavaju: konačnu bezgraničnost ili graničnu beskonačnost.

Računar prima samo *da* i *ne*. Raditi s ovim računarima teško je naročito zato što sve što im se kaže „oni izvršavaju u doslovnom smislu reči“ (Nojman). Računar radi s *nulom* i *jedan*. Ovo *jedan* nije istovetno s onim o kojem je pisao apostol Pavle u pismu Galacianima: „Jednom nije potreban posrednik, a Bog je jedan.“

Cveće

Muškatle u prozoru moje majke. Ruža dugo cveta ispred kuće. Bašta je jednostavna: nekoliko voćaka, zimzelen, grožđe i cveće. Ništa neobično, ništa izazovno, ništa uzbuđljivo. Takav je morao biti i Edenski vrt.

Oko današnjeg čoveka bilo bi nezadovoljno Edenom, a ne bi ni primetilo drvo života i drvo znanja. Ne bi videlo i ne bi poželelo njihove plodove. Ne bi se moglo raspravljati kakav je cvet drveta znanja, beo ili ružičast ili žut, jer ga niko ne bi ni pogledao.

Da li je drvo znanja uopšte imalo cvet? Pouzdano je jedino da ga niko nije video. Ono sudbonosno drvo nije moglo imati cveta, ploda, nego samo drugo. Čaroliju.

Eden je bio jednostavan vrt, i tog vrta se seća svako cveće. Cveće čuva nešto svojim nežnim laticama, mirisom koji čili. Cveće drži zemlju na svom krhkom, bledozelenom telu.

Iznenada je nastala jesen, veoma jesen i moja se baka pretvorila u cvet. Ne u orhideju, ne u lotos, ne u jasmin, ne u ljiljan i ne u ružu. Postala je nepoznati cvet, neka mu ime bude: mirocvet.

Živimo među cvećem. Dobro bi bilo ne pisati, ne proslaviti ništa. Dobro bi bilo ostaviti na miru onoga kome se ostvaruje jedina želja. Ne pisati, kako ti ne bih oduzeo plemenito vreme koje možeš provesti među cvećem.

Dobro bi bilo podneti onoliko sunčeve svetlosti koliko cveće.

Vatra

Platon u Protagori priča kako je negda bilo doba kada je već bilo bogova, ali još nisu postojali smrtnici. Ne zna se zašto, ali je došlo vreme kada su bogovi pretendovali na stvorenja. I pre nego što su izneli na videlo svoja stvorenja, poverili su Prometeju i Epimeteju da ih snabdeju neophodnim stvarima, i da među njima raspodele sposobnosti na određen način. Epimetej je zamolio Prometeja da njemu poveri klasifikaciju; „kada budem gotov – rekao je –, ti ćeš prokontrolisati moje delo“. Prometej ga nije ispitivao zašto, čak se divio bratu koji je sam hteo da izvrši gigantski poduhvat. Epimetej je na naročit način raspodelio sposobnosti: kome je dao snage, oduzeo mu je brzinu, a slabije je upravo opremio brzinom; pojedine je naoružao, a za zaštitu bića bez odbrane smislio je drugačije sposobnosti. Epimeteju se, navodno, nije presipalo od mudrosti, i vrlo je verovatno da je zbog toga hteo da sam obavi zadatak, kako bi u suprotno ubedio svoje sabogove. Prometej je pustio da se njegov brat dokaže. Na jednoj tački, međutim, nestalo mu je znanja, naime pred njim je bio još potpuno nag ljudski rod, i nije znao šta će s njim.

Pozvao je u pomoć Prometeja, neka nešto pronađe. Prometej ni sam nije znao kakvu zaštitu bi mogli pribaviti ljudima. „Stajao je pred njima ljudski rod bez obuće, nepokriven, go i nezaštićen.“ (Karolj Kerenji) U očajanju počinio je greh, ukrao je od Hefesta i Atine njihovu veštinu i s njom zajedno i vatru. Bez vatre, naime, bilo bi nemoguće bilo kome da pribavi i primeni ovu sposobnost.

Prometej, „znalac unapred“ ili „unapred brižljivi“ i Epimetej, samo „naknadno poučeni“ ili „nepromišljeni“, uslovili su postojanje takvih bića o kojima je neophodna briga. Prema sačuvanim zapisnicima o krađi vatre, Prometej je uzeo vatru ili iz Hefestove radionice, ili s ognjišta Zevsove olimpijske božanske palate. Iskru je sakrio u izdubljeni struk šibljike narteksa, i mahao je njome da vatra ne zgasne dok je radosno i uzbuđeno leteo ljudima.

Pouis kaže: ako je prvi Prometej doneo s neba vatru u struku anisa, poslednji će je vratiti nazad u knjizi.

Veče

Bušjasta, pred demonom pospanosti, s druge strane svetlosnog kruga lampe, šapuće: „Samo spavaj, spavaj čoveče, tvoje vreme još nije stiglo“ (Zend Avesta). Kada je čovek slušao demone, zlatno doba je minulo.

Hajdeger, veliki pripovedač, na vanredan način je uticao na naš vek, ako i ne time što je rekao, više onim kako je rekao. Nije izgradio filozofski sistem i to je postala njegova prednost. Javio se tamo gde ga niko nije očekivao. Ne u nauci, ne u teologiji, nego u filozofskoj poeziji paralelno sa svetom. Plata za njegovu atrakciju bila je bolesno obožavanje i bolesno odbijanje. Možda je on bio poslednji pripovedač koji uljuljkuje u san. Jedne večeri kada ga je opkoljavalo milion zevanja rekao je: lebdimo u zabrinutosti. Niko nije obraćao pažnju, većina je bila pospana u predvečerje masovnih pokolja. I rekao je da smo „zanemeli od ove zabrinutosti“. Tada su već gotovo svi hrkali.

Hajdeger je mislio da je u onome što se čovečanstvu dogodilo *bilo prisutno samo ništa*.

Kakav je bio dvadeseti vek?

Totalna laž i urlajuća konfesija.

„Prispela je setva ovog srećnog veka“ (Janoš Čokič).

Od velike bolesti života niko se izlečio nije, uzalud smo žrtvovali petla Asklepiju.

„Čovek je podoban“ (Novalis) mogao biti, ali njegovo vreme je već prominulo.

Jesen

Ako bi jednom začitao u jedan list drveta, ako bi jednom otkrio *ko* ih je pisao, utišao bi se. Listovi (delovi) vrte se u jesenjoj magli. Veza s nevidljivim se izgubila. U novim getima reči rađaju se stare utopije i opet „revolucija u snu“ (Tibor Hajaš). Niko neka ne vodi u utopiju, neka ide kud ga oči vode. Teokratija počinje tamo kada svako zna *ko je*. Vladavina moje slobodne volje jeste u neprekidnom samoobaveštavanju o mojim predrasudama, žudnjama, bolestima.

Istorija Lira je potpun raspad porodice, kao što život gazi (u ličnosti otelovljen) surovi teror ekonomije i politike. U život se ne može skriti neposlušnost. Kasno je pitanje: „Kako teče svet?“ Treba da poludi da bi na koncu shvatio: I see to fill that. Vidim to potpuno. Kordelija ne kaže ništa. Malo njih osećaju blagost i pomoć ljubavi.

Vrativši se sa Kolime Šalamov kaže da na dušu humanističkih pisaca 19. veka pada težak greh. U 20. veku se pod njihovom zastavom izlila krv greha. Svi teroristi su bili tolstojevci i vegetarijanci, svi fanatici učenici ruskih humanista. Šalamov ne daje oprostaj za ovaj greh.

Tolstoj kaže da je Šekspir krivac, a optužnica za to je upravo analiza *Kralja Lira*. Po Tolstoju, umetnost se sa Šekspirom sve više udaljavala od svog istinskog cilja, jer je ona kao važna radnja smatrana gotovo jednakom sa službom Božijom. Umesto religiozne materije mašila se svetovnih ciljeva, kako bi zadovoljila želje masa ili vlasti. Ni Tolstoj ne daje oprostaj.

Šekspir kroz Prospera kaže da mu je cilj bilo dopadanje. Ali već zna da je *duh* propao. Njegovo očajanje neka olakša sveta molitva koja je prinuda milosti: „I meni oprostite.“

Jesen je, vreme opraštanja. Oni koji slede nisu odgovorni za one koje slede. Svako odgovara za sebe. Ako bi neko pošao za mnom, najpre neka se okrene nazad, i neka ide kuda ga oči vode.

Pas

Ajaks i Hela, dva vučjaka, goli trčkaraju ispod drveća. Ne istražuju značenje stvari, njihov smisao, istinu. Idem za njima. Zalazimo u šumu. Borovi su uvek ovde, znaju tajnu stanja, rastu. Na rubu čistine psi sednu, motre. Koliba ispod drveća. Madrac, krpe, ognjište ograđeno kamenom, pepeo, ostaci jela. Na širokom kamenu otvorena knjiga. Odmah krećemo dalje. Ne uznemiravajmo ničiji život. Odlazimo da ne bismo umeli ponovo da nabasamo. Negde ćemo leći i grejati se među blagom jeseni.

Pas je navodno bio ogromnog stasa, slabo odeven, snažan muškarac, istovremeno izvrstan strelac, bacač diska, genijalan improvizator. On je bio uvek čuveni cinik, bestidnik i besramnik. Diogen je prošao kao i bilo ko drugi koji nije štedeo ljudsku glupost. Vredao je ljude, ali je s njima patio. Nalazio se izvan dnevnog morala, nasilne i žuđene civilizacije svoga doba, nije mogao da računa na razumevanje. Diogen je imao kolibu daleko od grada, gde je sam živeo, nigde nikoga nije trebalo obavestiti o tome da „ko nije Bog, okreni mu dupe!“

Rusoovska slika čoveka jedna je od najpopularnijih, kao takva ona je najštetnija. Njena vatra je mase terala u revoluciju, raspoloženja je uzdizala do religije, pohlepnu žudnju za životom. Toro je realizovao život u Valdeni onda kada se Marks nije kolebao da pokrene svoj eksperiment, komunistički manifest. Toro je sam živeo na obali jezera Valden. To nije bilo romantično bekstvo iz društva, nego blaga diogenesovska, alegorična slika čovekovog bivstva. Pirsig je u putovanju našao slično rešenje. Na motorbiciklu je putovao između bezvremenih savremenika, od Platona do Ničea. U kvalitetu je tražio supstanciju čovekovog bivstva, u harmoniji prometejskom tehnikom. Kaže da „iskušenjima, naravno, nikada kraja“. Jedan pas mi prilazi i njuška knjigu.

Vino

Brdo tiho, san mu je bela magla. Šomlo je mesto bez premca u svetu, star je i mudar, nepokretan i obnoviteljski, spreman na katastrofe i pouzdan, osamljeno ostrvo. Prema jednom sociološkom istraživanju, u vinorodnom kraju svako je degenerisan. Moguće. Vinogradar živi na ostrvu, izvan je parodija zakona, ne u svetu, ne na kraju sveta – izvan. Monah je brda, ostrva vatre i svetlosti. Ako pogleda iznad čokota, vidi daleki grad, obližnja sela, lađe koje tonu u peni. Ako siđe s brda, ne može to da podnese, i verovatno je da će biti podvrgnut antabus-kuri ili zatvoren u ludnicu. Ako u hladu podruma popije čašu vina, sasvim je jasno kako je jednostavno živeti iznad sveta.

Negde dole, u blizini jedne krčme, u podnožju pomokrenih zidova, na ivici jendeka, na izlizanoj klupi hrče hrpa krpa, krklja, dahće. Čovek koji spava snom pravednika. Kada se probudi, ne želi ništa, samo čašu vina, kako bi ponovo zaspao. On je izgubljeni monah koji „bez vina živeti i verovati više ne može“ (Omar Hajam).

Vino je tečna svetlost. Dobro bi bilo potpuno sazreti, prevreti, kao vino. Potapšati stomake buradi, odlomiti parče hleba uz slaninu i pečeni krompir. Sklopiti knjigu. Ispred podruma ćutati i piti. Mohačko belo ili furmint koji je zelen kao proletnji list.

Crno

Živim u zgužvanoj zemlji (mrtvi neka pokopaju svoje mrtve), ovo mesto je krajičak domovine. Posle bola, bilo čiji da je, dolazi uteha. Osećaj bola smo dobili da ne bismo

pričinjavali bol. Na zemlju smo došli kao ljudi a ne kao neprijatelji. Niko ne može da tvrdi kako od drugoga zavisi. Zemlja je crni vrt, gde treba da palimo sveće. Mrtvi ne govore, jedini njihov argument: njihovo ćutanje – naš je život.

Na ulici čovek nije ozbiljan. Reč se gubi u nepredvidljivoj strasti gomile. Na ulici ne živi istina stvari, nego besne osećanja probuđena žudnjom za stvarima. Ulica je reka strasti, katkada vežba u gađanju. Ulicom hoda samo tvoja lutka. Masa ne trpi lično mišljenje. Ako staneš u red, nastupaš protiv onih koji su izvan. Ako ne, onda si protiv ovih. Masa je osamljenost, i jedno takvo biće „u kojem ne bi bilo predrasude, ni iluzije, ni greha, ni vrline, ukoliko bi se sukobilo s društvom, osamljenost bi mu bila jedino utočište“ (Le Bon). Jedino zastajkujući, pogledujući jedni drugima u oči, samo za vreme šetnje možemo govoriti.

Noći, bolovi, mučenja. Crno daje pozadinu zvezdama i plavoj zemlji. Ono što dolazi iz crnila ne želi da vlada. Greh se može sakriti u crno, ali ga uskomeša. Što u tamu zakopamo, dobićemo u svetlosti.

Tingeli je sagradio beskorisne, usamljene, beznadežne spomenike-mašine. Samorazarujuće, uzaludne mašine koje podrhtavaju kao masa. Tingeli kaže, treba prevazići sebe, točak koji okreće čoveka. Svoje odumrle mašine je slikao na crnom. Sve je crno, jer svet truli i možda će se sliti s crnim prostorom. I svi mi.

Ja

„Ja“ kida meso iz svemira. „Ja“ može biti bilo šta, ali nije u stanju sebe da odbaci, i da to preživi: „jedno sam s tobom“ (Ši King). Živimo od milosti nikada neizrečenih misli. Jedemo od voća boljih vremena. Naše „Ja“ ako je prazno, nevidljivo je. Sve je dobilo i s koliko malo živi.

Voleo bih ako bi jednog dana tiho krenuo, s vedrinom saznanja, s reči u ušima: „jesam“.

Ima u meni bunar iz kojega zahvatam. Nije moj, samo ga je meni *neko* poverio. Katkada je suv, katkada neiscrpan. Ne mogu zadržati nijednu njegovu kapljicu. U ovom bunaru svetluca voda života.

Saslušaću te, ali će biti i onoga što neću dobro primiti. Možda zato što mi nedostaje, ili imam obilnije. Dovoljno je ako sebe prihvatiš. Tako ćemo imati zajedničko ishodište. Svako ima svoju nemoć koja se ne može poreći. Možeš potpuno postojati: ako nema poricanja, ako na sve možeš reći da.

Krije se u meni neka prednost koja zna o mom starom veku, srednjem veku, novom veku, o jednom bilom zlatnom dobu, o svemu onome što smo odista mogli znati. Pred-

nost znači što i smirenje. Više nisu potrebni tuga i radost, početak i završetak, prihvatanje i odbacivanje, antipatija i simpatija, mržnja i ljubav, samo ova smirenost, na dnu svakog prokletstva i nemoći, kao što biljke i životinje (mučeći se) nastavaju zemlju.

Voda

U uskoj dolini blesnu voda. Mali potok protiče kroz nepostojeće vreme. Dolina je bila mesto proštenja, gde se nije moglo stanovati, jer je ovde bilo toliko lepote koliko čovek ne može da podnese.

Ispod vrba potoka neko pevuši. Možda se sagiba sedefno blistavilo figure Afrodite s Rodosa, okupala se i začesljava kosu. Ako bih zagazio do nje, iščilela bi zauvek.

Tražim izvor, onamo gde ga slutim, gusta trska me ne propušta, močvara je neprohodna, zaustavlja me divlja ruža. Izvor (začelo) neće da ga vidim. Treba sačekati poziv.

“Prohodni put nije pravi put” (Lao Ce). Nije strašno što nema puteva, nego što niko ne traži svoj. Jer na svetu ne postoje putevi, nego trotoari, autoputevi, vazdušni koridori, lavirinti. Naš život se raspršio na zone koje se nalaze pored nas i u nama. „Zona je kao komplikovana klopka. Ne znam kakva može biti bez čoveka, ali čim se čovek pojavi, postaje neprolazna” (Tarkovski).

Lavirint nas tako sateruje da pljačkamo i gutamo jedni druge. Ako bi se Minotaur pokrenuo iz svoje loge, našao bi samo smrdljive dronjke mesa i oglodane kosti. Zona je Atlantida lavirinta, gde treba dospeti, jer će inače ubistvo (samoubistvo) ostati jedino dobročinstvo. Svako može biti samo sopstveni stalker, idiot i sakaluda su granični slučajevi.

Izvor sam našao u podnožju drveta. Dolina je tonula u san, voda je bila nema. Nadneo sam se, dva lica behu. Svoju glavu sam zagnjurio u ogledalo izvora. Narcis (pacov i svetac) je nestao. Jedno lice beše.

Čovek je voda.
Voda je čovek.
Voda je ljubav.

Vreme

Fin de siècle. Ovaj magloviti izraz opet iskršava i stenjaćemo od njega. Maglovito pozivanje na neku vrstu maglovitog kraja. Za vratom nam kraj veka, eto kraja milenijuma, odbrana i poziv na sud odgovornosti. Neostvarene sudbine, straćeni životi, nedovršeni poslovi, neispunjena obećanja, sve što se zbilo i moglo zbiti. Jer ova tri pokolenja mogla su biti razumna, bogata i pravedna ukoliko kraj nema tragično značenje.

Ovaj vek je bio onakav kakvi smo mi. U njemu vreme, naše vreme, nije bilo potrebno nikome. Nismo otkrili ništa, nismo pronašli ništa, ali smo izmislili dubokoumne teorije, ponovo smo stvorili sitost i glad, slobodu i masovna ubistva, uživanje i bol. Sledili smo čudne stope za koje se ispostavilo da su naše. U ovome vremenu je nestala naša duša. U dvadesetom veku smo svaki tren prepustili smrti. Tražili smo vekovečnost i nismo je pronašli. Oni iza nas nasledili su entropiju straha. Iscrpli smo izvore budućnosti. Religija, filozofija, umetnost, atomska bomba ne mogu pomoći čoveku. Vreme, verovali smo, radi za nas.

“Ne u vremenu, nego sa vremenom počinje stvaranje” (sveti Avgustin). Vreme je utoliko stvarno i sanoliko ukoliko je potpuno beznačajno. „Vreme ne postoji” (Jene Poš).

Čula potvrđuju i opovrgavaju postojanje vremena. Ima i nema. Vreme (ako ga ima) je demonska pojava, hvata za grlo i bezobzirno je. Što čovek dublje tone, vreme je sve ubrzanije. Udaljenost je u vremenu. Ako bi neko to prevazišao, mogao bi se susresti sa svima koji više nisu živi, ali zna da vredi. Ko je jednom video, on je sve video, ali se ništa ne ponavlja.

Knjiga

Šopenhauerov iscrpni tekst o čitanju i o knjigama, o tim papirnim spomenima. Generacije koje su hitale u propast nikada nisu razumele svoje mislioce, i obično su rđavo postupali sa svojim epohalnim ludama. Verovatno da sadašnjosti, koja jedina igra na oštrici britve, nisu potrebni saveti večnih savremenika. Nasuprot tome, koliko je bilo jeste onih koji su, zajedno sa Šopenhauerom, pretendovali na lovorov venac neznanja doba. Zaboravili su da za dobar savet ne sledi priznanje.

Iz knjiga uvek izostaje nešto nepoznato, upravo *polovina*, ono *o čemu* je reč. Sokrat ne bi dozvolio da mu se objavi i jedna jedina knjiga, ali ne zbog onoga zbog čega i Hugo Volf, luda i kompozitor koji se derao da neće da ima ništa s javnošću, s tim podlim ološem, svaštojedima, jer je dovoljno ako ga nekoliko ljudi voli i razume, a nije nužno da ga hiljade slušaju i grde. Sokrat je znao da postoje oni koji razumeju i oni koji ne razumeju, i bilo ko od njih je sklon da glasa za smrtnu kaznu. Jedan zato što ne razume, drugi što veoma razume.

Pisanje je započelo s Platonom, i od tada je slabost, muka, uživanje i sramota. Knjiga je neprijatelj života, jer zna sve ono što život nije u stanju da ostvari. Jer kakav li je život ovde, „gde se otprilike sunce na nebu vidi onoliko puta koliko puta i dijamant u šupku svinje” (Flober).

Oprostite svima koji su napisali knjigu. Onu knjigu vredi čitati od koje sam bolji. Beleške o knjizi koju nisam napisao stavljam ispod jastuka.

Mesec

Melanholična je ovo zemlja koja gromko poriče svoja osećanja. Razočarana, starmala, rezignirana i primaća. Mnogostrana i prilagodljiva, pokretljiva i prima uticaj, uporno pamti i površno zaboravlja. Samorazorna i spremna na žrtvu, svoje samoljublje greje na vatri mržnje.

Lunarna je ovo zemlja, nema svoje svetlosti, ali noću nešto odbija od dalekih svetlosti. Noću žmirka, danju je samrtno bleđa. Zemlja žudnje je ovo, gde duboko spavamo. Sanjalački narod životari ovde, koji je slagao svoje snove, s raspojasanom plahovitošću rasuo je po svetu svoje najveće sinove i svoje blago. Muškarci su otputovali na Mesec. Ovu zemlju nastanjuje pospani narod, pati od svojih epohalnih poraza, svoje prigodne uspehe uvećava do svetske slave. Veoma ga muče i najmanje neprijatnosti, premeće se u snu.

Lunarni narod je uzalud istrajan, vredan i spreman za inicijativu zato što ima neizmernu labilnost sudbine, u nedostatku pouzdane tačke posrće onamo kuda ga gurne svet. U njegovom horoskopu kuća aktivnosti je prazna, kuća povezanosti je prazna, kuća života je prazna, kuća nedaća je prepuna. Žudi za vezama, ali nije u stanju da gradi i održava veze, opkoljavaju ga sudbinski stabilni i sudbinski gladni. Na dnevnoj strani prate ga epohalni porazi, na noćnoj strani čudni snovi.

Sanjalački narod ovde drema, ne zna se šta hoće, možda ništa. Ne nedostaju želje, nedostaje volja. Ovu zemlju bi konačno trebalo ostaviti na miru, treba joj spokoja, unutarnjeg mira, sačekati dok se ne probudi iz svoje olovne bespomoćnosti i objavi svoju slobodnu volju. Do tada neka spava i nemoj da joj remetiš san.

Mesec je astrološka kardinalnost, ne svetli, odbija svetlost. Nešto što ipak nije to. Sva-ka žena je kćerka Meseca. Nešto jeste pa ipak nije to. Ako bi neko jedne guste noći tutnuo u džep Mesec, nastale bi sitne neprilike, velike sile bi se međusobno optuživale, mora bi se smirila, u održavanju vrste bi se pokazali zastoji, noćobdije i bekrije bi oplakale noćnog prijatelja. Ali bi se konačno vratili kući prognanici, koji žive na Mesecu i sada tužno posmatraju zemlju, svoje straćeno nasleđe. Dotle šalju signale u noć, najčešće upozorenja, katkada svetlost vedrine.

Noć

Nešto je bilo gotovo, ni primetio nisam. Nešto je dospelo na svoje mesto. Ako je nešto po toliko velikoj ceni konačno toliko gotovo, pa čovek je prazan kao da ništa nije uradio.

Ono što sam noćas saznao, do jutra sam zaboravio.

Dao sam više za niže, godinama sam za to platio.

Noć me je pratila u pitanju, u odgovoru, u ćutanju i u bezrazložnoj bedi.

Dan pripada noći, bogatstvo siromaštvu, sramota ponosu, prolaznost vekovečnosti, znanje neznanju, teško lakom, tama svetlosti, hladno toploti, vidljivo nevidljivom, radni dan prazniku, nečovečno čoveku, veliko malom, svest nesvesnom, prinošenje žrtve žrtvi. Temelj pripada duhu.

Ne boj se, traži samoću, i ne zaboravi da svi znaci govore da se pod mirnom svetlošću Meseca, noću rešavaju stvari kada svet spava i sanja o lepšem sebi.

San

"Sanjao sam: Živiš, i ne bojiš se da tebe sanjam. Ne znaš za to, možeš da naslutiš kada iz međuzvezdane prašine konačno ne želiš da uzmeš za sebe jednu zaošijanu priču koja pada nazad u međuzvezdanu prašinu.

Čiji si san?"

Ibzen piše u snu: sudi samom sebi. Per Gint je želeo da bude prisutan. U slavi pod maskom, kuda su ga gurnuli neshvaćeni, opljačkani, kvarni snovi.

Obred nije ogledalo. Pozorište je obrnuta služba Božija.

Svet ne sanja, čovek sanja svet.

Spavati spokojno, biti spreman za buđenje.

Čovek je najpre otkinuo od sna parče veličine jabuke. Sve se slomilo. Krv, užas, kal je postao njegov san.

Kada sanjaš, toneš u dubinu, lebdiš kao embrion. Svetlucaju u tebi zvezde. Kada sanjaš, ne možeš da lažeš. Na granici budnosti, uživanje i drhtanje, istina. Snovi nam se dodiruju.

Sanjati i sve preneti u budnost.

Božić

Kompoti nestaju, stiže najduža noć. Niko je ne čeka, prespavati, bez oštećenja progurati zimu koja je po prognozama duga. Nekoliko ptica do jutra se smrzlo, treba se pripremiti. Ubrzano raste mrak. Svi naši postupci, sudovi, mržnje, surovosti, kao kamen

bačen prema nebu, padaju na nas. Približava se najduža noć, tada spoljna svetlost slabi, tada bi unutarnja svetlost trebalo da se pojača u čoveku.

Bditi, ne samo u dugim noćima, kada se čovek nesvesno privija uz jedan dlan neopaženog dodira, kada je ceo svet noćno utočište koje iščekuje poj petla. Sada već treba bditi i danju. Mada je mala šansa, jer „minulo je vreme kada je duh Boga bio shvatljiv i osećanje sveta je zauvek izgubljeno“ (Novalis).

Meditacija: nečiji si sin – život je kao čovekova prepuštenost sebi, može se obrnuti – samo toliko mi može biti neohodan drugi, kao ja drugom – osnova, Sattipathana, režim ishrane – videti granicu (iza nje) opažanja – ne preplatiti život – uvek prisutna mogućnost duha – neposrednost i provala u bezgranično – neprimetne tačke preokreta – misterija: priznati ovaj tren u potpunoj celini.

Ovde

Zemlja potonula u zvezdani okean, čije je maleno parče gde mi živimo. Ako je čovek u stanju da ovde stoji s punom pažnjom, onda oseća, ne samo na nekoliko kvadratnih santimetara tabanima, nego da se dodiruju s celom Zemljom, a možda je u vezi sa zvezdanim okeanom. Zemaljska istorija, neodređena prošlost, jedan tren u kojem je već prethodno bila budućnost. Istorija katkada izgleda moćna, ali je tek pomoćna konstrukcija, a čovečanstvo, koje je ostalo samo, pokušava da preuzme, katancem zaključa izgubljeno vreme.

Ono što je bio zaljubljeni pogled čoveka, njegovo nesvesno divljenje vidljivim i nevidljivim čudima, negde daleko, na granicama Mlečnog puta, škiljava svetlost čistog života – još se može zapaziti. Još jednom i nikada više. Ono što nam je ovde ostalo, nije ono što je bilo. Svetlosti prošlosti ne možemo videti, samo ih tražimo – beznadežno, jer prošlost nikada nije ono što nam je od nje ostalo ovde.

Šta je prošlost? Vrtlog vojnih pohoda i skandala, igra u pesku rušilaca i graditelja, kancerozno bujanje carevina i užasno propadanje, nizovi gluposti i zaborava, probavna veza načina proizvodnje i trgovine, uzleti i padovi ideja i duhovnih epidemija, uzdizanje kultura i civilizacija i njihovo atlantidsko potapanje, trijumf materije i grčenje duše? Ili bajke, legende, priče, epovi, mitovi, pesme, slike, skulpture, muzika i okamenjeni duh u ostacima zdanja koji govore o nepromenjenoj i smrtnoj tvorevini? Šta je dakle prošlost?

Tajna koja se valja u zvezdanom okeanu.

Prošlost ne poznaje sebe, ali u njoj ima jedna priča umešana od blata i gline. Istorija čoveka koji hoće da se oslobodi greha, ali se sve dublje zapetljava u greh.

U sredini priče nalazi se Isus.

A ono što se zbilo jeste istorija našeg udaljavanja.

Svet: muzej. Ovaj muzej nije sluga prošlosti, već sadašnjosti. Prošlost je uvek značenje sadašnjosti, nikada ne može biti ona sama. A sadašnjost je oštrica brijanja koja odseca lakomu parčad od budućnosti koju zamišlja kao neiscrpnu. Sadašnjost je reka nepromenljivih obećanja, nikada se ne odriče da se predstavi kao eldorado realizovane prošlosti. Sadašnjost živi od plodova prošlosti i u međuvremenu iscrpljuje izvore budućnosti.

Muzej sveta. Ne muzejon, ne posvećeni gaj muza, jer nema ko da ga posveti. Muzej sveta je mesto razmišljanja, gde treba balzamovati ono što ne ume da postoji. Muzej sveta: naknadni život nevidljivog.

Izvan vremena: u vrednosti vidimo prošlost. Ostaje samo trajno, neiscrpno. Sva pozitivna prošlost ujedno je sadašnjost. Jer nikada nema prošlosti, nikada nema budućnosti, samo *uvek ovde* život – večna sadašnjost koja neprekidno teče iz tajnih izvora stvaranja.

Treba da postoji jedno mesto gde će biti zaustavljena istorija zaborava, gde rasuta slika od parčića sećanja može postati celovita, gde vreme plače i zaustavlja se.

Jer nečoveštvo počinje onda kada čovek nešto zaboravi. Zaboravi da je čovek.

Rukopis

Vidljivo nije sve. U delovima svemira se pokazuje, u celini se skriva. Dolazi odnekuda i nekamo se vraća.

Rukopis ne živi između pisca i čitaoca, nego *ispred* dva čoveka koji su jedan pored drugoga, jedan još razmišlja nad rukopisom, a drugi već nije ovde.

Kuda

Rukopis je pisanje (ko razreši tajnu nastanka pisanja, naći će medijum višeg reda od pisanja).

Rukopis jednog dela ima principijelno, transcendentalno, eshatološko svojstvo. Original (ne na bezuslovno vidljiv način) obuhvata sobom krajnje posledice.

Znaci, simboli, rečenice i veće jedinice pravilnog i nepravilnog pulsiranja rukopisa: projekcija su plesa duha. Nema napisa koji nije nastao na molbu. Molitelj: nepoznat iza doba.

Nauka ne zna kako pišemo.

Rukopis odmah fiksira ono što mu je neko poverio.

Uslov pisanja: biti sam. Samoća je ono mesto gde čovek ne može da laže. Ono mesto gde u pustoši i tami samoća dobija na dar svetlost obasjanu snagom duha.

Rukopis je negativan: beo list, crna slova.

Pisanje obuzda dušu i uzdigne je do smisla duha.

Pisanje nije način govora, samo utoliko ako je tišina praznik govora.

Ono o čemu se ne može govoriti, o tome treba pisati.

Pisanje je tehnika simbola jezika.

Čovekova začaranost jezikom (žed za znanjem) jeste bleđenje karaktera čuda Logosa.

Jezik nije samo jedan medijum među ostalima, nego ličnost i tvoračka mogućnost Ličnosti (zajednica): božansko objavljeno prepoznati u znanju.

Rukopis se sastoji od pisanja, pisanje se sastoji od sluha, pisanje se pretvara u veru.

Tamo gde se završava govor, može početi pisanje.

Prelazak na pisanje: traganje za govorom, omogućavanje da reč proslovi.

Onaj ko piše, sin Boga, služi osvetljivačkom radu Logosa.

Kamo

Nikada se ne odštampa rukopis, uvek nešto drugo.

Prvi rukopis je bio poravnat pesak. Kamen, glinena tablica, životinjska koža, papirus, vosak, pergament, svila, kora breze, palmov list, ljudska koža, papir, metal, folija, ekran...

Kada se umivam, rukama pišem po licu.

Ako jedan spis nije sačuvan, još se može sačuvati nesmotrena pažnja prema njemu.

Sa očuvanjem rukopisa poigrava se slučaj (glupost).

Prinuda vlasti i nada tajnih čuvara.

Samo se nepromenljivo ne vidi.

Pisanje plamena vatre.

Onaj ko piše, zajedno sa samim sobom i drugima, uvek živi u jednom vremenu, ali se često događa da nema savremenika, i s njim zajedno ne živi nijedan čitalac.

Onaj ko piše ima dužnost da se izvuče iz kontrolnih, istražnih ruku budućih pokolenja.

Ko se bavi traganjem za rukopisima i njihovim ispitivanjem, on mora da sačuva nadu.

Pisanje postaje tekst. Može da dođe mamurno-prašnjavi filološki, jezički, tekstološki, genetičko-tekstokritički, grafološki juriš. Na sve se pozivajući, ni na jedan se ne oslanjajući.

Vođenje duše – dečiji crtež – hermeneutika.

Od strane vlasti određen tekst kao čitaočeva dedikacija.

Pisanje ne gubi svoj značaj. Tehnologija smisla ne zna šta mu je poverila.

Omasovljenje pismenosti i novac su paralelna istorija osvajanja. Pismenost i nacionalizam upadljivo idu ruku pod ruku.

Živimo između pisanja i ne-vidljive-slike.

Pisanje je prevazilaženje četverostrukog smisla.

U otrovanosti duha: svemir se ne može zagaditi.

Ono što sam saznao, uvek uz pomoć drugih, sam – znam.

Rukopisu su mrtve šume – braća drveta života (i znanja).

Rukopisi koji se čuvaju u bibliotekama sveta, cedulje su koje su tutnute pod jezik čovečanstva (Golem).

Ne mogu da prekoračim lične granice izrazljivosti (shvatanja).

Doba

Duh doba: postmoderna. Kraj istorije (Fukujama), potpuni nedostatak Boga (Buber), gde telo, poruka, proces ubrzano nestaju u neukidivom polju sile jedne nove gravitacije. Privlačnost mase: „mamon, privrednocentična osrednjost upihtijana u javno mnjenje” (Lajoš Sabo). Vladavina sredstava, iluzija bezgraničnosti medija, srozavanje života na uživanje, žudnja za novcem i seksom, kao parodija života.

Ličnost i stvarnost. Atlantidska substancija potonula je u gladi za životom, u novoj samosvesti. Demografska atomska bomba i pojava mutanata, postistorijski čovek: inteligencija, elektronika, tehnologija, informatika. Narkisosa koji nasilnu prehumanizaciju Zemlje – teror i totalitarizam, pluralizam i demokratija očarani teorijama i akcijama – sprovodi s pragmatičnom bestijalnošću. Tržište i ravnodušnost u koncentraciji i rasporedu sila sveta, bitka i gloženje zbog pozicija uništavanja. Jauk Vavilona, hermetizacija regiona, kastizacija oko leša.

Duh ostao bez reči, nedostatak reči (značenja) (u plimi reči). Tišina. Tako u svakom dobu.

Izbrisale su se granice i međusobno su se pomešale nauka i umetnost. Kraj teologije, filozofije, prirodnih nauka, sociologije, psihologije – stapaju se ironija i metafizika. Nostalgija za utopijama i uchronijama. Slatki nihilizam: (*odjednom*) anarhija i hijerarhija, saučešće i distanca, slučaj i plan, označeni i označeno, absentia i praesentia, površina i dubina, dekonstrukcija i totalizacija, igra i smrt, samosvesnost i ostavljenost, potrošnja i kura za mršavljenje, droge i lekovite trave – preživljavanje *proapokaliptičke* atmosfere kojoj jedva čekamo kraj. Nalazi se iza moderne i (super-, hiper-) postmoderne: u *proapokalipsi*.

(U nama samima besni, u ispoljavanju eksplozira) Rat.

Doba je takvo kakvo jeste. Za zabrinutost nema nikakvog razloga. „Mudrac ne strepi za žive, ni za mrtve. Nije bilo vremena kada JA nisam bio...” (Bhagavad-Gita). Ovde smo svi mi u gostima. Stvar je veoma jednostavna: „Zemlju zauvek dobijaju krotki, s radošću uživaju u njenom obilju” (Psalmi 37,11).

Dnevnik

”Priča se da se pojavila knjiga jednog mladića, duševni dnevnik s labuđim i kamenim pesmama. Tajno je pripremana, kao i svako važno delo. Njena četvoročlana forma bila je složeno jednostavna, tema teška. U knjizi je proslavio nepoznatim glasom, onim koji se danas jedva i može čuti, što je bilo veoma davno. Samo su mrtvi govorili ovako, koji odista više nisu s nama, i taj glas se može čuti tek posredstvom knjige. Uhvatio je grčki mit, jedan od čvorova nerazmrsive niti, priču o Dedalu (Daidalos). U knjizi se postavlja

najdublje pitanje umetničkog bivstva s one strane sudbine: da li da mi život bude dedalski ili ikarski? Da li da živim kao Dedal, da gradim životno delo lavirint po kojem mi čudovišna duša tumara; da učim sina opasnom znanju letenja, i da vidim kako se s najveće visine odmah stropoštava u smrt? Ili da živim kao Ikar, u večnoj mladosti, u jednom jedinom trenu razuzdane radosti? Oboje je sunovrat. Glas subjekta knjige, pesnik, ne bira ni jednu mogućnost, jer prihvata obe. Istovremeno bi uzleteo najviše i istovremeno bi pisao dedalski dnevnik o letu, o stropoštavanju u smrt. *Živeti u paradoksu*. To je najteže. Ima jedan trenutak kada učitelj i njegov učenik stoje pored lavirinta, treba nekuda bežati. Iz zemaljskog belaja, iz greha, iz ropstva jedan jedini put vodi, otvoreno nebo. Ni na ikarski, ni na dedalski način ne može se naći nebo. Pesnik ga traži. U knjizi ima jedan stih u kojem prestaje dilema, i nebo se otvara. Nije ni stih, nego samo dve reči. Glas kaže: *nedostaješ (mi): amin*. U ehru hebrejske završne reči ili reči kojom se nešto naglašava pogađen nedostatak Boga. Bar neka bude nedostatak Boga. E pa, tako sam ja video ovu knjigu kada su pričali da je bila najava koja obećava, ali još niko nije znao da jednu jedinu pesmu treba da napiše... – rekao je učitelj Dedal (Daedalus) i dao znak da odustanem pre nego što sam hteo da postavim pitanje.

Šah

Šah tabla se satoji od 8x8 polja. Prilikom ispitivanja matematičkih problema nastanka broja osam (polovljenje četvoročlane šeme – krst, strane sveta, godišnja doba, praelementi itd.) vredi pogledati sam broj. Znak za osmicu je arapskog porekla ("8") i svi ga znaju. O čemu je reč? Osmica simbolizuje sve što stvara čovekova zmijska logika. Osmica: dupla nula, na sprat-dva puta ništa – čovekov autoportret. Razumevanje osmice je prva lekcija iz šaha.

Na šahovskoj tabli stoji, nepostojeći jedni bez drugih, bela i crna grupa, par isto kao muškarac i žena, desno i levo, jang i jin, Avelj i Kain itd. Par obuhvata dualnu organizaciju i dihotomno jedinstvo dve *polovine*. Za binarno postojeća dva pola kobna je svaka neutralizacija. Ne možemo reći da postoji dobro i postoji loše, da postoji *da* i postoji *ne*. Samo možemo da kažemo da su nerazdvojivo zajedno. Jednom polovinom svoga mozga možemo da ubijemo drugu, što je u određenom pogledu dostojno pažnje, mada bismo bili prisiljeni da okončamo svoj život.

Priča o zrnima žita postavljenim na šahovsku tablu zapravo je uvertira magične privlačnosti šahovske igre, pokušaja koji je usmeren na rešavanje naizgled neiscrpnih tajni. Šahovska igra je probni kamen duha, kaže Gete. Šahovska igra je srodnik piramida i katedrala. Imitacija stvaranja. Beskrajni potezi na šahovskoj tabli mogu biti uvek drugačiji u svakoj prilici, i ne mogu se srediti u niz koji bi matematički bio poduprt bar i u najmanjoj meri. Svaki matematički pristup, ma koliko bio nepregledan konačni niz kombinacija, sukobljava se s nedokučivim zidom kroz koji brojevi ne prolaze. „Jedino Bog ume da završi računanja, mi samo umemo da dovršimo dokazivanja“ (Donald Knut).

Umetnik ima mogućnost da apstraktna osećanja i atmosfere reprezentuje na novim modelima. Ako je model ovako anahron kao šah, onda ili ostajemo unutar sistema aksioma, ili pokušavamo da ispravimo aksiome uz potpuno isključivanje samovolje. Aksiom se ne može odbaciti, vratiće se.

Neizmenjeno se nalazimo posle sedmog dana stvaranja. Naš posao je (u ovom dugačkom osmom danu) da ispravimo u sopstvenim mislima ukorenjene aksiome da čovek koji živi u nama, koristeći se Kuzanskim, illa imitari protest Deum (postupa na način Boga).

Na šahovskoj tabli figure se kreću preme neizbežnim pravilima, ali unutar njih mogu slobodno da se kreću, kao i svi u svom sopstvenom životu. Potez se ne može vratiti, moramo dalje, čeka nas kraj. U šahu igraju dva igrača. U svom životu se (jedino) sa samim sobom igramo, crno u nama s belim u nama. Ne znamo ko će pobediti, belo ili crno.

(S mađarskog izabrao i preveo Sava Babić)

